

3

Názory české společnosti na postavení muže a ženy v rodině a na trhu práce

Jitka Rychtaříková

The Opinions of Czech Society on the Position of Men and Women in the Family and in the Labour Market

The compatibility of having two 'careers', work and a family, and the question of gender equality and equal opportunities is a very current issue. Does Czech society favour the family model based on the male breadwinner and the female caregiver, or does it believe that parents should be partners? The answer can be sought with the help of the Generations and Gender Survey based on responses to the following statements: 1) Preschool children of a working mother are probably losing out on something they need. 2) If there is a job shortage, men should have more of a right to work than women. Using logistic regression it was found that both these statements are supported most by men, aged 65–79, with basic education, childless, living with or without a partner, and in the smallest ($-9\ 999$) and largest communities (100 000+). Conversely, those who agree least with the statements are women, aged 18–34, with at least their GCSE, often with university education, and with children at home or without.

Keywords: Reconciliation of work and family life, female labour force participation, GGS survey, women's attitudes towards employment, attitudes towards institutional childcare for pre-school age children

Po druhé světové válce začala nabývat na významu ve vyspělých zemích pracovní síla žen. Česká republika zahájila tento proces poměrně brzy v rámci tehdejšího Československa a patřila k zemím s vysokým zapojením žen do národní ekonomiky. Záhy zde byl zakotven dvoupříjmový rodinný model, i když finanční přínos žen do domácnosti byl většinou menší v porovnání s muži. Z dat ve sledu jednotlivých poválečných sčítání je vidět, že podíl ekonomicky aktivních žen v souboru ekonomicky aktivních postupně narůstal z 36,7 % podle sčítání 1950 až na 45,3 % při sčítání v roce 2001 (ČSÚ). Poslední sčítání 2001 dokumentuje (tab. 3.1), že míra ekonomické aktivity žen se pohybovala mezi 80–90 % ve věku 30–54 let (ženy na mateřské dovolené byly započítány jako ekonomicky aktivní, ženy na rodičovské dovolené nikoliv). V porovnání s muži jsou však ženy častěji nezaměstnané (tab. 3.1) a mají o 1/3 nižší mzdu (tab. 3.2). Tato situace však není specifická pouze pro Českou republiku a lze se s ní setkat v mnoha dalších zemích (Eurostat, 2009).

Tab. 3.1 – Míry ekonomické aktivity a nezaměstnanosti v procentech

Věk	Míra ekonomické aktivity		Míra nezaměstnanosti			
	sčítání 2001		sčítání 2001		3. čtvrtletí 2009	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
20–24	81,7	70,0	16,2	14,0	16,3	14,6
25–29	94,9	75,2	8,9	11,8	8,3	10,7
30–34	95,9	82,1	7,7	11,6	4,7	10,4
35–39	95,6	88,8	7,2	9,1	4,1	7,3
40–44	94,8	91,6	7,5	8,2	4,3	6,7
45–49	93,2	90,8	7,2	7,7	4,0	7,4
50–54	89,4	81,4	6,7	8,0	5,1	6,4

Poznámka: Míra ekonomické aktivity: počet ekonomicky aktivních z počtu všech osob dané věkové skupiny; Míra nezaměstnanosti: počet nezaměstnaných z ekonomicky aktivních; ekonomicky aktivní = zaměstnaní + nezaměstnaní.

Pramen: ČSÚ.

Tab. 3.2 – Poměr hrubé měsíční mzdy mužů a žen podle hlavních tříd KZAM a vzdělání v roce 2008

Vzdělání	Hlavní třídy KZAM								
	1000	2000	3000	4000	5000	6000	7000	8000	9000
Celkem	1,92	1,43	1,37	1,23	1,33	1,17	1,41	1,31	1,31
Základní	1,85		1,33	1,13	1,12	1,12	1,33	1,23	1,29
Střední bez maturity	1,72	1,27	1,36	1,23	1,30	1,17	1,41	1,30	1,31
Střední s maturitou	1,61	1,40	1,33	1,23	1,33	1,16	1,38	1,35	1,27
Vyšší odborné a bakalářské	1,40	1,33	1,33	1,18	1,23	1,62	1,32	1,34	1,23
Vysokoškolské	1,53	1,39	1,32	1,18	0,92	1,06	1,25	1,23	1,12

Vysvětlivky: 1000 = vedoucí a řídící pracovníci, 2000 = vědeckí, odborní, duševní, 3000 = technici, zdravotníci, pedagogové, 4000 = nižší administrativní, 5000 = provozní ve službách a obchodě, 6000 = dělníci v zemědělství, lesnictví, 7000 = kvalifikovaní dělníci, výrobci, 8000 = obsluha strojů a zařízení, 9000 = pomocní, nekvalifikovaní pracovníci

Pramen: ČSÚ.

Postavením žen na pracovním trhu a zejména možnostmi kombinovat pracovní a rodinný život se zabývá řada studií (Gangl, 2009; Thévenon, 2009; Ettlerová, 2006; Křížková, 2009).

V České republice vzrůstá v dnešní době, na rozdíl od socialistické minulosti, náročnost práce, která je navíc doprovázena nejistotou. Rozdělení pracovních a pečovatelských povinností v domácnostech se však významně nemění a většinou ji vykonávají ženy. Jednou z priorit Evropské unie a jejích orgánů se proto stala formulace opatření na podporu kombinace pracovního a rodinného života. Byla přijata lisabonská strategie, podle které by do roku 2010 měla dosáhnout míra ekonomické aktivity žen 60 % (mužů 70 %). Potřeba sladit pracovní kariéru s rodinou bylo impulsem rozvoje a podpory nových rodinných politik ve vyspělých zemích (Eurostat, 2009; Křížková, 2009). Jejich dvěma hlavními pilíři jsou mateřská a rodičovská dovolená s garancí návratu na stejné místo a dostupná zařízení předškolní péče. V této souvislosti byly na zasedání v Barceloně v roce 2002 přijaty cíle ve smyslu zajištění dostupnosti zařízení předškolní péče pro nejméně 90 % dětí ve věku od tří let do věku povinné školní docházky a pro nejméně 33 % dětí mladších tří let. V České republice však v současnosti neexistuje dostatečná nabídka zařízení péče o děti, která by umožnila ženám (rodičům) vrátit se na trh práce dříve než po třech letech. Počet jeslí, který se v polovině osmdesátých let přiblížil dvěma tisícům a zajišťoval tak participaci 23 % dětí odpovídající věkové skupiny se snížil na současných 48 jeselských zařízení (rok 2008), které může využít kolem půl procenta dětí příslušného věku. V roce 2008/09 navštěvovalo mateřské školy 76,5 % tříletých dětí, 89 % čtyřletých dětí a 93 % pětiletých dětí (tab. 3.3).

Tab. 3.3 – Podíl dětí navštěvujících mateřské školy podle věku (%)

Věk dítěte	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Mladší než 3 roky	25,3	26,5	25,4	23,0	23,0	24,8
3leté	80,0	77,3	74,6	76,6	75,3	76,5
4leté	94,4	94,2	90,0	90,7	90,9	89,4
5leté	96,0	96,4	95,8	93,7	93,2	92,8
6leté	25,0	23,8	22,7	22,3	21,6	21,0
Starší než 6 let	.	.	0,5	0,5	0,5	0,5

Pramen: ÚIV.

Důležitým faktorem, který dotváří atmosféru týkající se možnosti kombinovat profesní a rodinný život jsou postoje obyvatelstva. V této souvislosti nás mohou zajímat otázky zaměřené na podporu zaměstnanosti rodičů a zejména zaměstnanosti žen a dále zaměřené na „vhodnost“ institucionální předškolní péče. Postoje k těmto tématům mohou být věkově a genderově specifické, mohou se lišit podle vzdělání, partnerské situace, apod. Zásadní rozdíl může být mezi těmi, jichž se to týká, tj. rodičů/rodiče s malými dětmi v porovnání s těmi, kteří to zatím neřeší nebo je to pro ně již dávnou minulostí. Vzhledem k tomu, že populace České republiky má poměrně dlouholetou zkušenost s oběma oblastmi, tj. vysokou zaměstnaností žen a zařízeními pro předškolní děti, bude zejména zajímavá reakce osob, které již touto zkušeností prošly. Následná analýza vychází z dotazníkového šetření „Rodina, partnerství a demografické stárnutí: Generace a gender (Generations and Gender Survey: prospective longitudinal study)“, zkráceně GGS, realizované v roce 2005 v České republice. Studovanými otázkami jsou:

1) Pokud je nedostatek pracovních míst, muži by měli mít větší právo na zaměstnání než ženy. 2) Starat se o domácnost a rodinu je stejně uspokojující jako vydělávat peníze. 3) Děti často trpí tím, že se jejich rodiče příliš věnují svému zaměstnání. 4) Předškolní dítě zaměstnané matky pravděpodobně strádá. Odpovědi na tyto otázky ve formě souhlasu či nesouhlasu jsou vysvětlovány v kontextu pohlaví, věku, vzdělání, přítomnosti či nepřítomnosti dětí, mít či nemít partnera a velikostní kategorie obce (tab. 3.4).

Tab. 3.4 – Struktura výběrového souboru GGS, vážené četnosti na populaci ČR

Ukazatel	Počet	Procento	Ukazatel	Počet	Procento
Gender			Děti		
muž	4 691	48,9	ano v domácnosti i mimo	4 329	45,1
žena	4 904	51,1	mimo domácnost	2 491	26,0
celkem	9 595	100,0	nemá	2 775	28,9
Věk			Partner		
18–34	2 957	30,8	celkem	9 595	100,0
35–49	2 686	28,0	ano v domácnosti	6 172	64,3
50–64	2 442	25,5	ano mimo domácnost	624	6,5
65–79	1 509	15,7	ne	2 799	29,2
celkem	9 595	100,0	celkem	9 595	100,0
Vzdělání			Velikost obce		
základní	1 880	19,6	–9 999	3 928	40,9
střední bez maturity	3 886	40,5	10 000–99 999	4 015	41,8
střední s maturitou	2 696	28,1	100 000+	1 652	17,2
vysokoškolské	1 133	11,8	celkem	9 595	100,0
celkem	9 595	100,0			

Pramen: Rodina, partnerství a demografické stárnutí: Generace a gender (GGS první vlna 2005).

V analýze je použita metoda binární logistické regrese. Závisle (vysvětlovanou) proměnou je pravděpodobnost souhlasu s daným výrokem versus nesouhlas. Vysvětlujícími (nezávislými) proměnnými (prediktory) jsou kategorizované proměnné uvedené v tab. 3.4. Celkem byly vypočteny čtyři regresní modely odpovídající na čtyři výše položené otázky. Vzhledem k tomu, že interakce byly statisticky nevýznamné, jsou ve výsledku uváděny modely hlavních efektů. V dotazníkovém šetření měly odpovědi na výše uvedené otázky následující kategorie: *rozhodně souhlasím, souhlasím, ani souhlas ani nesouhlas, nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím*. Pro účely modelování byla vytvořena kategorie souhlas spojením odpovědí *rozhodně souhlasím a souhlasím*, kategorie nesouhlas spojením *nesouhlasím a rozhodně nesouhlasím*; prostřední neutrální kategorie ani souhlas ani nesouhlas byla při modelování vynechána. Modelovaná pravděpodobnost byla souhlas s uvedeným výrokem.

Na otázku „*Pokud je nedostatek pracovních míst, muži by měli mít větší právo na zaměstnání než ženy*“ odpovědělo souhlasně či nesouhlasně 7 195 respondentů. S výjimkou dvou kategorií byly všechny ostatní statisticky významné na hladině 0,05 (tab. 3.5). Nejvíce vyhraněné odpovědi byly podle věku, vzdělání a pohlaví. Obecně míra souhlasu s výrokem o tom, že muži by měli mít větší právo na zaměstnání než ženy v případě nedostatku pracovních míst, vzrůstala s věkem (tab. 3.5). Zřetelně nejvíce souhlasily osoby ve věku 65–79 let,

tj. 2,7krát častěji oproti těm ve věku 18–34 let. Jedná se přitom o věkovou skupinu, která je v důchodovém věku a není ohrožena nezaměstnaností. Z výsledku se dá usuzovat na velkou konzervativnost postojů starších osob týkající se dělby práce mužů a žen na pracovním trhu. Jedná se přitom o lidi s celoživotní zkušeností týkající se ekonomické aktivity žen. Pokud jde o názory mužů versus žen, tak ženy s otázkou souhlasí méně než muži (0,58 souhlas žen versus 1,00 souhlas muže nebo-li $1,73 = 1/0,579$ častěji souhlasí muž než žena). Odpovědi mužů a žen jsou v tomto případě standardizovány na všechny ostatní proměnné v modelu.

Tab. 3.5 – Pokud je nedostatek pracovních míst, muži by měli mít větší právo na zaměstnání než ženy

Vysvětlující proměnná	Poměr šancí (odds ratios)			Statistická významnost
	OR	95% interval spolehlivosti		
Pohlaví				
žena vs muž	0,579	0,523	0,642	<,0001
Věk				
35–49 vs 18–34	1,317	1,138	1,525	0,000
50–64 vs 18–34	1,520	1,298	1,780	<,0001
65–79 vs 18–34	2,664	2,215	3,204	<,0001
Vzdělání				
základní vs vysokoškolské	2,578	2,122	3,132	<,0001
střední bez maturity vs vysokoškolské	2,070	1,738	2,465	<,0001
střední s maturitou vs vysokoškolské	1,219	1,012	1,468	0,037
Partner				
mimo domácnost vs v domácnosti	0,626	0,497	0,787	<,0001
bez partnera vs v domácnosti	1,057	0,932	1,199	0,385
Děti				
mimo vs v domácnosti	0,891	0,769	1,033	0,128
nemá vs v domácnosti	1,309	1,126	1,521	0,001
Obec				
–9 999 vs 100 000+	1,813	1,561	2,105	<,0001
10 000–99 999 vs 100 000+	1,548	1,334	1,797	<,0001

Poznámka: 7 195 respondentů.

Uvedený model lze také počítat dvakrát, zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy (zde příslušné tabulky neuvedeny) a získat tak výsledky pro každé pohlaví odděleně. V tomto případě je závěr ještě překvapivější, protože to jsou 65–79leté ženy, které 3,44krát častěji oproti 18–34letým ženám souhlasí s výrokem o prioritě zaměstnanosti mužů, zatímco v případě mužů je odpovídající poměr „jenom“ 2,42krát. K oběma posledním modelům (muži a ženy zvlášť) je nutno poznamenat, že názorové rozdíly mezi věkovými skupinami jsou u žen ostřejší než v případě mužů. Uvedené výsledky lze zjednodušeně řečeno shrnout a pojmenovat jako „trpkou zkušenost“ s vysokou ekonomickou aktivitou žen v minulosti, která se zdá být ještě výraznější u žen. Vzhledem k dvojímu zatížení žen na pracovišti a v domácnosti bez příliš rozvinuté infrastruktury a spíše limitované pomoci ze strany mužů v domácnosti jsou tyto postoje možná pochopitelné.

Další významnou diferenciaci v postojích představuje vzdělání (tab. 3.5) – čím nižší vzdělání, tím častější souhlas s prioritou zaměstnanosti mužů. Osoby se základním vzděláním souhlasí 2,58krát častěji s tímto výrokem než osoby s vysokoškolským vzděláním, osoby se středním vzděláním bez maturity 2,07krát častěji a osoby se středním vzděláním s maturitou 1,22krát častěji oproti vysokoškolsky vzdělaným. Zde neuvedené modely počítané zvlášť pro muže a ženy ukazují stejný směr odpovědí, pouze u žen je gradient ostřejší než u mužů. Souhlas také roste se zmenšující se velikostní kategorií obcí (tab. 3.5). V menších obcích do 10 000 obyvatel byl souhlas s prioritou zaměstnanosti mužů 1,81krát častější oproti velkoměstům se 100 000 obyvateli a ve středních obcích (10 000–99 999) byl 1,55krát častější oproti velkoměstům.

Osoby, které mají partnera mimo domácnost a zřejmě spíše závisející na vlastních příjmech, s výrokem o přednosti mužů při zaměstnávání příliš nesouhlasí (0,626krát) oproti osobám, které mají partnera v domácnosti. Převrátíme-li odpověď, tj. $1/0,626 = 1,6$, potom lze říci, že ti, co mají partnera v domácnosti, souhlasí 1,6krát častěji s výrokem o prioritě zaměstnávání mužů. Ti, co nemají děti, 1,31krát častěji podporují zaměstnanost mužů oproti těm, co mají děti ve své domácnosti a zřejmě potřebují i druhý příjem.

Druhou zkoumanou otázkou bylo: „*Starat se o domácnost a rodinu je stejně uspokojující jako vydělávat peníze*“. Tento výrok vypovídá o hodnotových orientacích a dělbě zájmu mezi rodinu a pracovní kariéru.

Tab. 3.6 – *Starat se o domácnost a rodinu je stejně uspokojující jako vydělávat peníze*

Vysvětlující proměnná	Poměr šancí (odds ratios)			Statistická významnost
	OR	95% interval spolehlivosti		
Pohlaví				
žena vs muž	1,007	0,906	1,118	0,903
Věk				
35–49 vs 18–34	0,906	0,783	1,050	0,189
50–64 vs 18–34	1,049	0,895	1,231	0,552
65–79 vs 18–34	1,784	1,470	2,166	<,0001
Vzdělání				
základní vs vysokoškolské	1,514	1,248	1,837	<,0001
střední bez maturity vs vysokoškolské	1,388	1,173	1,644	0,000
střední s maturitou vs vysokoškolské	1,217	1,021	1,451	0,029
Partner				
mimo domácnost vs v domácnosti	0,751	0,603	0,935	0,010
bez partnera vs v domácnosti	0,869	0,764	0,989	0,034
Děti				
mimo vs v domácnosti	1,127	0,968	1,311	0,123
nemá vs v domácnosti	0,813	0,699	0,946	0,007
Obec				
–9 999 vs 100 000+	1,161	1,000	1,347	0,050
10 000–99 999 vs 100 000+	0,890	0,768	1,031	0,121

Poznámka: 6 520 respondentů.

Satisfakce na poli rodinném a pracovním není podle výsledků tab. 3.6 rozdílná u mužů a žen, navíc poměr šancí je statisticky nevýznamný. Pokud jde o věk, tak pouze osoby ve věku 65–79 let výrazněji souhlasí s uvedeným výrokem oproti 18–34letým (1,78krát). Výpovědi ostatních věkových kategorií jsou statisticky nevýznamné. Osoby se základním vzděláním častěji podporují výrok o stejné důležitosti zaměstnání i rodiny (1,51krát) oproti vysokoškolákům. Čím vyšší vzdělání, tím menší podpora stejné důležitosti zaměstnání a rodiny. Ještě menší podporu dávají tomuto výroku osoby mající partnera mimo domácnost (0,75) nebo bez partnera (0,87) oproti lidem majícím partnera v domácnosti (1,00). V této souvislosti by se dalo spekulovat o tom, že lidé bez partnera dávají přednost kariéře a ti co mají partnera mimo domácnost, považují za důležité mít také vlastní zaměstnání. Ti, co nemají děti, se rovněž nedomnívají, že zaměstnání a rodina jsou stejně důležité a podporují tento postoj méně (0,81) oproti těm, kteří mají děti v domácnosti.

Další dvě otázky byly zaměřeny na péči o děti, a to jak rodinnou tak institucionální. Péče o děti v rodině a zájem rodičů lze posoudit pomocí otázky: „*Děti často trpí tím, že se jejich rodiče příliš věnují svému zaměstnání*“.

Tab. 3.7 – Děti často trpí tím, že se jejich rodiče příliš věnují svému zaměstnání

Vysvětlující proměnná	Poměr šancí (odds ratios)			Statistická významnost
	OR	95% interval spolehlivosti		
Pohlaví				
žena vs muž	0,996	0,853	1,162	0,955
Věk				
35–49 vs 18–34	0,849	0,688	1,048	0,128
50–64 vs 18–34	1,043	0,823	1,321	0,729
65–79 vs 18–34	1,639	1,211	2,219	0,001
Vzdělání				
základní vs vysokoškolské	0,834	0,628	1,108	0,211
střední bez maturity vs vysokoškolské	0,889	0,692	1,144	0,362
střední s maturitou vs vysokoškolské	0,959	0,736	1,249	0,755
Partner				
mimo domácnost vs v domácnosti	0,930	0,673	1,286	0,662
bez partnera vs v domácnosti	0,792	0,655	0,957	0,016
Děti				
mimo vs v domácnosti	1,161	0,921	1,463	0,206
nemá vs v domácnosti	0,959	0,767	1,199	0,711
Obec				
–9 999 vs 100 000+	1,090	0,873	1,362	0,448
10 000–99 999 vs 100 000+	0,814	0,659	1,006	0,057

Poznámka: 7 601 respondentů.

Většina odpovědí na otázku slučitelnosti zaměstnání a rodiny na poli domácí péče o dítě není statisticky významná. Pouze osoby ve věku 65–79 let v porovnání s 18–34letými souhlasí s tím, že když se rodiče věnují příliš svému zaměstnání, tak děti potom trpí (1,64krát). Tento

výrok příliš nepodporují ti, kteří jsou bez partnera v porovnání s osobami žijícími s partnerem ve společné domácnosti.

Poslední zkoumaná otázka byla zaměřena na postoje týkající se předškolní péče na základě výroku: „*Předškolní dítě zaměstnané matky pravděpodobně strádá*“. Nejmenší podporu tohoto výroku lze nalézt u žen (0,776) v porovnání s muži a u osob, které mají partnera mimo domácnost (0,727) oproti těm, kteří ho mají v domácnosti (tab. 3.8). Naopak souhlas vyjadřují osoby ve vyšším věku (65–79 oproti 18–34letým 2,05krát častěji), osoby s nižším vzděláním (základní versus vysokoškolské 1,66krát častěji) a ve středních a menších obcích oproti velkoměstům. Lidé ve věku 65–79 let již malé děti nemají a pravděpodobně vyjadřují tak „solidaritě“ s vnoučaty, o které zřejmě nepečují, ale „odsuzují“ jiné, kteří se snaží na obou „frontách“, tj. v rodině i zaměstnání. Syndrom „krkavčí matky“ tak vytvářejí ti, kterých se péče o malé dítě netýká vůbec nebo v menší míře, tj. osoby ve vyšším věku a muži.

Tab. 3.8 – Předškolní dítě zaměstnané matky pravděpodobně strádá

Vysvětlující proměnná	Poměr šancí (odds ratios)			Statistická významnost
	OR	95 % interval spolehlivosti		
Pohlaví				
žena vs muž	0,776	0,703	0,856	<,0001
Věk				
35–49 vs 18–34	1,298	1,130	1,490	0,000
50–64 vs 18–34	1,433	1,232	1,668	<,0001
65–79 vs 18–34	2,048	1,704	2,462	<,0001
Vzdělání				
základní vs vysokoškolské	1,657	1,382	1,988	<,0001
střední bez maturity vs vysokoškolské	1,396	1,193	1,633	<,0001
střední s maturitou vs vysokoškolské	1,206	1,024	1,421	0,025
Partner				
mimo domácnost vs v domácnosti	0,727	0,592	0,892	0,002
bez partnera vs v domácnosti	1,029	0,909	1,164	0,655
Děti				
mimo vs v domácnosti	0,944	0,818	1,090	0,433
nemá vs v domácnosti	1,223	1,056	1,415	0,007
Obec				
–9 999 vs 100 000+	0,870	0,756	1,000	0,051
10 000–99 999 vs 100 000+	0,679	0,591	0,780	<,0001

Poznámka: 7 232 respondentů.

Současná česká společnost má svoji historickou zkušenost s vysokou zaměstnaností žen a frekventovanou institucionální péčí o malé děti. Tato zkušenost se formovala za specifických podmínek socialistického státu. Je otázkou, do jaké míry jsou u starších generací negativní postoje ve vztahu k ekonomické aktivitě žen a institucionální péči o malé děti produktem vlastní zkušenosti nebo postojem k bývalému politickému režimu. Zejména je závažné, že k problematice určité životní fáze rodinného cyklu se velmi kriticky vyjadřují ti, kteří nejsou v riziku tyto události podstoupit.

Podmínky mužů a žen na trhu práce se historicky proměnily. Rovněž se výrazně změnila současná a výhledová demografická situace vyspělých zemí včetně České republiky. Rodinné formy se pluralizovaly a narůstá podíl neúplných rodin. Úroveň plodnosti je dlouhodobě pod hladinou prosté reprodukce. Evropské a zejména postkomunistické populace budou výhledově výrazně stárnout. Model rodiny založený na muži-živiteli a ženě-pečovatelce je dnes přežitkem. Neznamená to však nastolení nových identických životních strategií pro všechny, ale možnost volby pro ty, kteří nechtějí setrvat v předchozím rodinném typu, ale kombinovat práci a rodinu. Politiky opírající se o jediný stereotyp muže-živitele a ženy-pečovatelky se považují v současnosti za neudržitelné. Genderová rovnost a rovné příležitosti jsou dnes uznávaným diskursem Evropské unie. Česká společnost se díky své historii vyznačuje vysokou zaměstnaností žen, ale také konzervativními genderovými stereotypy v postojích a rozdělení práce a péče v domácnosti. Výsledky analýzy potvrdily rozpor v postojích mezi mladou a seniorskou generací, mezi vyšším a nižším vzděláním, ale i mezi muži a ženami. Dlouhodobé vyloučení z pracovního procesu má dnes jiný dopad než v minulosti. Osoby takto „postižené“ podstupují větší riziko sociálního vyloučení. Může to mít i dopad na jejich děti, kterým nebudou moci zajistit srovnatelnou budoucnost, jakou mají dvoupříjmové rodiny. Současné nastavení rodinné a zaměstnanecké politiky v České republice opírající se o dlouhou špatně placenou mateřskou a rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte a absence forem institucionálních služeb do věku tří let prakticky neumožňuje rodičům (ženám) svobodnou volbu. Bohužel postoje těch, kterých se to přímo netýká, mají zřejmě zatím rozhodující váhu.

Literatura

- EUROSTAT. 2009. *Reconciliation between work, private and family life in the European Union*. 134 s.
- ETTLEROVÁ, S. et al. 2006. *Harmonizace rodiny a zaměstnání – současné možnosti a jejich reflexe u mladé rodičovské generace*. Praha: VÚPSV, 108 s.
- GANGL, M., ZIEFLE, A. 2009. Motherhood, labor force behavior, and women's careers: An empirical assessment of the wage penalty for motherhood in Britain, Germany, and the United States. *Demography*, 46 (2), s. 341–369.
- KŘÍŽKOVÁ, A., VOHLÍDALOVÁ, M. 2009. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 45(1), s. 31–60.
- THÉVENON, O. 2009. Increased Women's Labour Force Participation in Europe: Progress in the Work-Life Balance or Polarization of Behaviours? *Population*, 64(2), s. 235–273.

Tento příspěvek byl řešen v rámci projektu Aktivní stárnutí, rodina a mezigenerační solidarita (registrační číslo 2D06004) a Výzkumného záměru „Geografické systémy a rizikové procesy v kontextu globálních změn a evropské integrace“ (registrační číslo 0021620831).

Autor

Prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.

Katedra demografie a geodemografie PřF UK

Albertov 6

128 43 Praha 2

e-mail: rychta@natur.cuni.cz